

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗАР
ПАРЛАМЕНТЫН СУДАЛГАА,
ХӨГЖЛИЙН ХҮРЭЭЛЭН

ХУВЬ ХҮНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАР: УЛС ОРНУУДЫН ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА

Судалгааны төрөл:	Харьцуулсан судалгаа
Судалгааны код:	СТ-25/214
Хугацаа:	2025.03.28

ЗАХИАЛАГЧ:	УИХ-ын гишүүн Х.Ганхуяг
Хянасан:	ПСХХ-ийн Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга Д.Онолт
Судалгаа удирдсан:	ПСХХ-ийн Судалгааны хэлтсийн дарга Г.Гэсэр
Судлаач:	Б.Оюун-Эрдэнэ, Б.Оюунчимэг

Улаанбаатар хот
2025

Агуулга

Зургийн жагсаалт.....	2
Хүснэгтийн жагсаалт	2
Товчилсон үгийн жагсаалт	2
Удиртгал.....	3
НЭГ. ХҮНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ОЛОН УЛСЫН ЧИГ ХАНДЛАГА	4
1.1. Улс орнуудын татварын орлогын эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл.....	4
1.2. Хувь хүний орлогын албан татварын эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл	4
1.3 Улс орнуудын ХХОАТ-ын бодлогын шинэчлэл, чиг хандлага.....	5
ХОЁР. УЛС ОРНУУДЫН ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА.....	9
2.1. Хувь хүний орлогын албан татварын орлогын эх үүсвэр, ангилал	9
2.2. Татвар ногдуулах зарчим, тогтолцоо.....	10
2.2.1. Хоёр талын татварын хэлэлцээр	11
2.3. Татварын хувь хэмжээ	12
2.4. Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт	16
2.4.1 Татварын хөнгөлөлт	16
2.4.2 Татварын чөлөөлөлт	16
Судалгааны үр дүн	19

Зургийн жагсаалт

Зураг 1. Улс орнуудын нийт татварын орлогын ДНБ-д эзлэх дундаж хувь хэмжээ	4
Зураг 2. Улс орнуудын татварын орлогын бүтэц, бүс нутгийн дундаж	5

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1 . Улс орнуудын хувь хүний орлогын татварын өөрчлөлтүүд.....	6
Хүснэгт 2. Гадаадын иргэн болон шилжин суурьшигчдад зориулсан татварын хөнгөлөлт	7
Хүснэгт 3. Хувь хүний орлогын албан татвар ногдуулж буй орлогын эх үүсвэрүүд.....	9
Хүснэгт 4. Хувь хүний орлогын албан татварын тогтолцоо	10
Хүснэгт 5. Давхар татварын хэлэлцээртэй улсын тоо.....	12
Хүснэгт 6. Байнгын оршин суугчдын орлогод ногдуулах татварын хувь хэмжээ	12
Хүснэгт 7. Байнгын оршин суугчдын тусгайлан хувь хэмжээ тогтоосон орлогын эх үүсвэрүүд, татварын хувь хэмжээ	14
Хүснэгт 8. Байнгын бус оршин суугчдын орлогод ноогдуулах татварын хувь хэмжээ...	15
Хүснэгт 9.Татвараас чөлөөлөгдөх бусад орлогын эх үүсвэрүүд	17

Товчилсон үгийн жагсаалт

OECD	The Organisation for Economic Co-operation and Development
ААНОАТ	Аж, ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар
ДНБ	Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн
НӨАТ	Нэмүү өртгийн албан татвар
ХХОАТ	Хувь хүний орлогийн албан татвар
ЭЗХАХБ	Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага

Удиртгал

Улсын Их Хурлын даргын 2024 оны “Ажлын хэсэг байгуулах тухай” 292 дугаар захирамжаар татварын багц хуулийн хэрэгжилттэй танилцаж, санал дүгнэлт гаргах, шаардлагатай бол холбогдох хуулийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг байгуулсан. Тус ажлын хэсгийн ахлагч Улсын Их Хурлын гишүүн Х.Ганхуягийн 2025 оны 01 дүгээр сарын 14-ний өдрийн УИХ-03/435 албан бичгээр ирүүлсэн захиалгын дагуу Улсын Их Хурлын Тамгын газрын дэргэдэх Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэнд “Хувь хүний орлогын албан татвар”-ын улс, орнуудын харьцуулсан судалгааг гүйцэтгэв.

Судалгааны зорилго: Хувь хүний орлогын албан татварын олон улсын чиг хандлага, улс орнуудын хувь хүний орлогын албан татварт хамрагдаж буй орлогын эх үүсвэр, ангилал, татвар ногдуулах зарчим, хувь хэмжээ, хөнгөлөлт чөлөөлөлт үзүүлэх зохицуулалтуудыг харьцуулан судлах.

Судалгааны хамрах хүрээ: Олон улсын болон судалгааны байгууллагууд, судлаачдын эх сурвалжуудаас хувь хүний орлогын албан татварын олон улсын чиг хандлагыг тодорхойлсныг тоймлон, татвар ногдуулах зарчим, хувь хэмжээ, ангилал, хөнгөлөлт чөлөөлөлтийн нөхцөлүүдийг Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс (цаашид Хятад гэх), Оросын Холбооны Улс (цаашид Орос гэх), Бүгд Найрамдах Казахстан Улс (цаашид Казахстан гэх), Арабын Нэгдсэн Эмират Улс (цаашид Эмират гэх), Бүгд Найрамдах Эстони Улс (цаашид Эстони гэх), Бүгд Найрамдах Итали Улс (цаашид Итали гэх), Бүгд Найрамдах Ирланд Улс (цаашид Ирланд гэх), Бүгд Найрамдах Ардчилсан Вьетнам Улс (цаашид Вьетнам гэх) улсуудын зохицуулалтыг судална.

Судалгааны ажлын бүтэц: Судалгааны тайлан үндсэн хоёр бүлэгтэй. Нэгдүгээр бүлэгт хувь хүний орлогын албан татварын олон улсын чиг хандлагын талаар, хоёрдугаар бүлэгт судалгаанд авагдсан улс орнуудын хувь хүний орлогын албан татварын орлогын эх үүсвэр, ангилал, татвар ногдуулах зарчим, хувь хэмжээ, хөнгөлөлт чөлөөлөлтийн нөхцөлүүдийн талаар харьцуулан судалсан болно.

Судалгааны арга зүй: Судалгааг тухайн улсын холбогдох хууль тогтоомж болон олон улсын байгууллагуудаас эмхлэн нийтэлсэн судалгаа, зөвлөмж, болон бусад мэргэжлийн байгууллага, эрдэмтэн судлаачдын бүтээлд судалгааны удирдамжид заасан чиглэлийн дагуу холбогдох мэдээллийг харьцуулан судлах, нэгтгэн дүгнэх арга зүйг ашиглан гүйцэтгэв.

Түлхүүр үг: *Хувь хүний орлогын албан татвар*

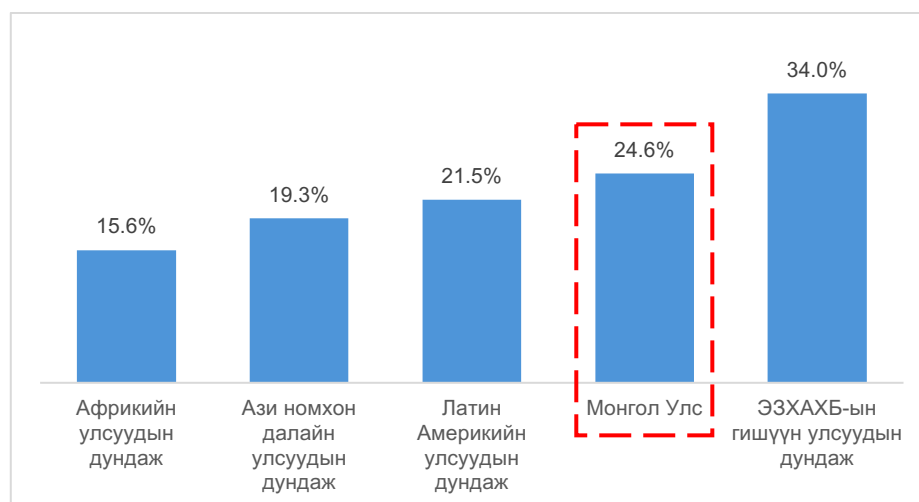
Key words: *Personal income tax*

НЭГ. ХҮНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ОЛОН УЛСЫН ЧИГ ХАНДЛАГА

1.1. Улс орнуудын татварын орлогын эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл

Татварын орлого бүрдүүлэлт нь эдийн засгийг тогтворжуулах, өрийн тогтвортой байдлыг хангах, зах зээлийн хямралыг шийдвэрлэх, эрүүл мэнд, боловсрол зэрэг төрийн үйлчилгээгээр хангах, дэд бүтцэд хөрөнгө оруулалт хийх зэрэгт чухал үүрэгтэй (World Bank, 2024). Улс орнуудын дундаж татварын орлого дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (цаашид ДНБ)-ий 22 орчим хувьтай байгаа ч дунд болон бага орлоготой орнуудын хувьд энэ үзүүлэлт маш бага байгааг дурджээ (мөн тэнд). ДНБ-д эзлэх татварын орлогын хувь хэмжээгээр тухайн улсын төсвийн тогтвортой байдал, татварын үр ашиг, төрийн оролцоо зэргийг харуулах боломжтой юм. Энэ харьцаа үзүүлэлт нь хэт бага байх нь татварын орлого хангалтгүй байгааг илэрхийлэх бөгөөд дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтыг хязгаарлаж, төрийн үйлчилгээг дутуу санхүүжүүлэх, орлогын тэгш бус байдлыг нэмэгдүүлэх, гадаад өрөнд хэт найдах зэргээр эдийн засгийн өсөлтийг сааруулж байдаг (мөн тэнд). Дараах графикаар Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (цаашид ЭЗХАХБ)-ын гишүүн орнууд, бусад бүс нутгийн ДНБ-д эзлэх татварын орлогын дундаж хувь хэмжээг Монгол Улстай харьцуулан харуулав.

Зураг 1. Улс орнуудын нийт татварын орлогын ДНБ-д эзлэх дундаж хувь хэмжээ

Эх сурвалж: OECD (2024)

Монгол Улсын татварын орлогын ДНБ-д эзлэх хувь 2022 оны байдлаар 24.6% байгаа нь хөгжингүй орнуудтай харьцуулахад харьцангуй доогуур байгаа боловч бүс нутгийн дунджаас өндөр байна. Дээрх үзүүлэлтүүд Монгол Улсын **татварын ачаалал**¹ дундаж түвшинд байгааг харуулж байна (Зураг 1).

1.2. Хувь хүний орлогын албан татварын эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл

Улс орнуудын эдийн засгийн өсөлтөд ХХОАТ-ын өөрчлөлт сөргөөр нөлөөлдөг болохыг хэд хэдэн судалгаанд дурдсан байна. Тухайлбал, Америкийн хувьд холбооны түвшинд 1947-2006 онуудын ДНБ-д эзлэх ХХОАТ-ын орлогын мэдээлэлд дүн шинжилгээ

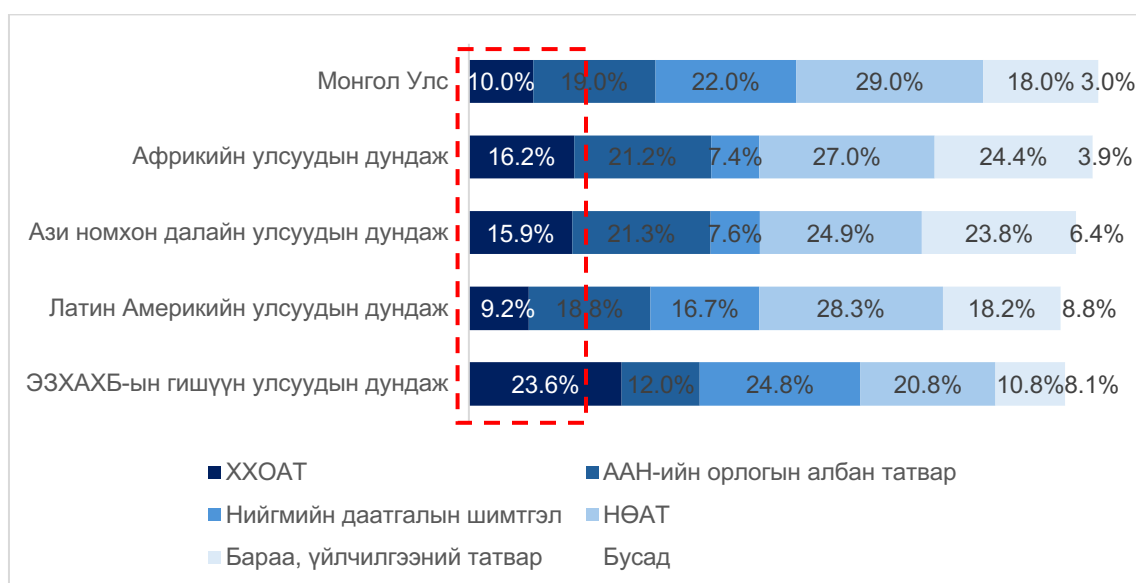
¹ Татварын ачаалал-ДНБ-д эзлэх татварын орлогын хэмжээ

хийхэд ХХОАТ-ыг 1%-иар бууруулахад нэг хүнд ногдох ДНБ эхний улиралд 1.4%, гуравдугаар улиралд 1.8%-иар өссөн (The Tax Foundation, 2022, р. 8). Европын холбооны өндөр хөгжилтэй 25 улсын 1975-2010 оны мэдээлэлд хийсэн судалгаагаар ХХОАТ-ын өөрчлөлт эдийн засгийн өсөлттэй урвуу хамааралтай болохыг дурджээ (MDPI, 2023, р. 25).

Улс орнуудын нийт татварын орлогод эзлэх ХХОАТ-ын хэмжээ харилцан адилгүй бөгөөд ЭЗХАХБ болон өндөр орлоготой улс орнуудын хувьд дунджаар нийт орлогын 24%, бага болон дунд орлоготой улс орнуудын хувьд дунджаар 13%, 17%-ийг эзэлж байна (OECD, 2024).

Дараах хүснэгтэд Монгол Улс болон бусад бүс нутгууд, ЭЗХАХБ-ын гишүүн орнуудын татварын орлогын бүтцийн дундаж үзүүлэлтүүдийг харуулав.

Зураг 2. Улс орнуудын татварын орлогын бүтэц, бүс нутгийн дундаж

Эх сурвалж: (OECD, 2024)

Улс орнууд өөрийн эдийн засгийн онцлогт тохируулан ХХОАТ-ын хүрээ, хувь хэмжээ зэргийг тогтоодог бөгөөд нийт татварын орлогод хувь хүний орлогод ногдуулж буй татварын эзлэх хувийг Зураг 2-т графикаар харууллаа. Дээрх графикаас харахад ЭЗХАХБ-ын гишүүн орнуудын хувьд нийт татварын орлогын дийлэнх хувийг ХХОАТ, ААНОАТ, харин Ази, номхон далай, Латин Америк, Африкийн улсуудын хувьд ААНОАТ, НӨАТ нь нийт татварын орлогын дийлэнх хувийг бүрдүүлж байна. Харин Монгол Улсын хувьд ХХОАТ 2022 оны байдлаар 10% байсан бол 2024 оны байдлаар нийт татварын орлогын 9.6%-ыг бүрдүүлсэн үзүүлэлттэй байна (Үндэсний статистикийн газар, 2025).

1.3 Улс орнуудын ХХОАТ-ын бодлогын шинэчлэл, чиг хандлага

Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагаас хийгдсэн судалгаанд өндөр орлоготой улс орнууд 2019-2022 онд цар тахлын нөхцөл байдалтай уялдуулан айл өрхөд тусламж үзүүлэх зорилгоор татварын шинэчлэл хийж ХХОАТ-ын хувь хэмжээг бууруулсан байна (OECD, 2024). Үүний дараагаар 2023 онд хийгдсэн ХХОАТ ихэнх шинэчлэл нэг талаар бага болон дунд орлоготой айл өрхүүдийн татварын дарамтыг бууруулсан ч, нөгөөтэйгөөр 2022 онтой харьцуулахад илүү тэтгэмж, зээлийн хэмжээг

бууруулах замаар татварын баазыг өргөжүүлэхэд чиглэсэн байна (Мөн тэнд). Гэсэн хэдий ч 2023 онд хийгдсэн дийлэнх татварын шинэчлэл тэгш бус байдал, амьжиргааны өртөгтэй (өндөр инфляци, зээлийн хүү, түрээс, орон сууцны үнийн өсөлт зэрэг) холбоотой асуудлуудыг бий болгосон (Мөн тэнд).

Үүнтэй зэрэгцэн зарим улс орнууд орлого нэмэгдүүлэх, татварын тогтолцоог илүү дэвшилтэт болгох зорилгоор ХХОАТ-ын дээд хэмжээг нэмэгдүүлсэн. Тухайлбал, гурван улс (Дани, Эстони, Кени) ХХОАТ-ын дээд хэмжээг нэмэгдүүлсэн. Эстони улс төсвийн тэнцвэрт байдлаа бэхжүүлэхийн тулд орлогыг нэмэгдүүлэх цогц шинэчлэлийг хийжээ (мөн тэнд). Харин өндөр орлоготой улс орнуудад ХХОАТ-ын бусад хувь хэмжээг бууруулсан нь эдийн засгийг идэвхжүүлж, амьжиргааны өртөг өндөр байгаа нөхцөлд бага, дунд орлоготой иргэдийн ачааллыг бууруулах зорилготой байв (мөн тэнд).

Хүснэгт 1 . Улс орнуудын хувь хүний орлогын татварын өөрчлөлтүүд

	Хувь хэмжээг нэмэгдүүлсэн		Хувь хэмжээг бууруулсан	
	2022 он	2023 оноос хойш	2022 он	2023 оноос хойш
ХХОАТ-ын дээд хувь хэмжээ	Индонез, Япон, Норвеги, Сингапур, Словени	Дани, Эстони, Кени		Канад
ХХОАТ-ын бусад хувь хэмжээ	Чех, Норвеги, Нидерланд	Албани, Кени, Нидерланд, Норвеги	Маврики, Нидерланд, Норвеги, Польш, Потугал, Того	Канад, Дани, Гибралтар, Хорват, Ирланд, Итали, Маврики, Норвеги, Потугал, Швед

Эх сурвалж: (OECD, 2024)

Дээрх хүснэгтэд (Хүснэгт 1) 2022 оноос хойш ХХОАТ-т өөрчлөлт оруулсан ЭЗХАХБ-ын гишүүн болон өндөр орлоготой улс орнуудыг харуулав. 2022 оноос хойш 15 улс ХХОАТ-ын хэмжээг нэмэгдүүлсэн бол 17 улс татварын хувь хэмжээг бууруулах шинэчлэл хийжээ. Тухайлбал:

ХХОАТ-ын хувь хэмжээг нэмэгдүүлсэн улсууд: Эстони улс 20%-ийн татварын хувь хэмжээг 22%, Кени улс 3 шатлалт татварын тогтолцоонд 32.5%, 35% гэсэн хувь хэмжээг шинээр нэмж 5 шатлалтай болгон, өндөр орлоготой иргэдэд илүү татвар ногдуулах болсон. Дани улс татварын дээд хувь хэмжээг 56%-иас 60.5% болгон нэмэгдүүлсэн байна (OECD, 2024).

ХХОАТ-ын хувь хэмжээг бууруулсан улсууд: Ирланд 20%-ийн татвар ногдуулах орлогын хэмжээг 40,000-42,000 евро болгон нэмэгдүүлсэн байна. Италийн хувьд 4 шатлалтай татварын тогтолцоотой байсан бол доод 2 шатлалыг нэгтгэн бага хувь хэмжээгээр тогтоон 3 шатлалтай болгон дундаж орлоготой иргэдийг дэмжих бодлого хэрэгжүүлсэн. Швед болон Португал улс бага орлоготой иргэдийн татварын хувь хэмжээг бууруулсан, Гибралтар улс ковидын дараагаар татварын орлогыг нэмэгдүүлэх зорилгоор ХХОАТ-ыг 2 нэгж хувиар нэмэгдүүлсэн бол энэ хувь хэмжээг 2023 онд 1 нэгж хувиар бууруулсан байна (мөн тэнд).

Маврики улсын хувьд 3 шатлал бүхий татварын тогтолцоог шинэчилж 11 шатлалтай болгосон. Ингэхдээ татвар ногдох орлогын хэмжээг илүү нарийвчлан дунд орлоготой иргэдийн татварын дарамтыг бууруулсан байна (мөн тэнд).

Хорват улс ХХОАТ-ын бодлогод томоохон шинэчлэл хийсэн бөгөөд улсын хэмжээнд ашигладаг байсан 20%, 30%-ийн ХХОАТ-ыг цуцалж, тухайн орон нутагт амьдарч буй хүн амын тооноос хамаарсан шинэ хувь хэмжээг тогтоосон байна. Жишээ нь: 30,000-аас доош хүн амтай бол татварын доод хувь хэмжээг 15%-22.4%, дээд хувь хэмжээг 25%-33.6%-иар, илүү олон хүн амтай бол доод хувь хэмжээг 15%-23%, дээд 25%-34.5% -ийн хооронд тогтоосон (мөн тэнд).

Сүүлийн жилүүдэд ХХОАТ-ын бодлогод дараах чиг хандлагууд ажиглагдаж байна. Эдгээр өөрчлөлтүүдэд баялгийн шударга хуваарилалт, дижитал эдийн засаг, хөдөлмөрийн зах зээлийн шинэ нөхцөл байдал зэрэг хүчин зүйлс нөлөөлжээ (OECD, 2024).Үүнд:

1. Улс орнууд өндөр ур чадвар, өндөр орлоготой гадаадын иргэдэд татварын хөнгөлөлт санал болгож байна.

ЭЗХАХБ-аас хийсэн судалгаагаар тухайн байгууллагын гишүүн 24 орон гадаадын өндөр ур чадвартай болон өндөр орлоготой иргэдийг татахын тулд татварын хөнгөлөлт үзүүлэх хөтөлбөрүүдийг санал болгодог байна (OECD, 2024). Татварын хөнгөлөлтийн хөтөлбөрүүд нь олон янзаар хийгдсэн байдаг. Тухайлбал, татварын хөнгөлөлттэй хувь хэмжээг санал болгох (жишээ нь, стандарт хувь хэмжээнээс доогуур тогтмол татварын хувь хэмжээ), бүрэн буюу хэсэгчлэн чөлөөлөх, шилжин суурьшилттай холбоотой зардлыг хасалт хийхийг зөвшөөрдөг. Улс орон бүрийн хөнгөлөлтийн хөтөлбөр ялгаатай бөгөөд ихэвчлэн 3-15 жилийн хугацаанд хэрэгжихээр төлөвлөгдсөн байдаг. Хэдийгээр энэ хөтөлбөр нь 2000-аад оноос эхлэн хэрэгжиж эхэлсэн ч шилжилт хөдөлгөөний урсгал, эдийн засагт үзүүлж буй нөлөө тодорхойгүй байгаа талаар судалгаанд дурдсан байна (Мөн тэнд).

Хүснэгт 2. Гадаадын иргэн болон шилжин суурьшигчдад зориулсан татварын хөнгөлөлт

Улс орнууд	Хугацаа жилээр	Татварын хөнгөлөлт
Итали	5	Чадварлаг мэргэжилтнүүдэд – 50%-ийн хөнгөлөлт
		Судлаачид, профессоруудад – 50%-ийн хөнгөлөлт
Ирланд	5	Гадаадаас ажиллаж буй иргэдэд – 70000-1сая хүртэл орлогод 30%-ийн хөнгөлөлт
Австри	5-10	Судалгаа, хөгжүүлэлт, урлаг, соёл, спортын мэргэжилтнүүдэд 30%-ийн хөнгөлөлт
Нидерланд	16	Өндөр ур чадвартай гадаад иргэдэд 30%/20%/10%-иар 20 сар тутамд татварын хувь хэмжээг бууруулдаг

Эх сурвалж: (OECD, 2024)

2. Дижитал эдийн засаг, зайнаас ажил эрхлэхтэй холбоотой татварын шинэчлэл

Сүүлийн жилүүдэд техник, технологийн хөгжил, дэвшилтэй холбоотой хувь хүн болоод нийгмийн амьдралын хэв маяг ихээхэн өөрчлөгдөж байгаа өнөө үед дижитал номадууд² буюу зайнаас ажиллаж буй иргэдийн орлогод татвар ногдуулах, давхар татварын гэрээ, татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт зэргийг илүү нарийвчилсан зохицуулалтуудыг хийх хэрэгцээ шаардлага үүсэж байна. Үүнтэй холбоотой улс орнууд гадаад улсад ажиллаж буй иргэдийн татварын зохицуулалтыг шинэчлэх, “дижитал номадын татварын хөтөлбөр” хэрэгжүүлэх болсон. Тухайлбал: Эмират, Кувейт, Катар, Коста-Рика, Аргентин – 0%, Болгар, Казахстан, Румын – 10%, Хонконг, Унгар, Латви – 15% хувь хэмжээгээр татвар ногдуулж байгаа (Immigrant invest, 2024) бол Эстони улс дижитал нүүдэлчдэд зориулсан татварын хөтөлбөр хэрэгжүүлж байна (Digital nomad tax, 2025).

² Дижитал номад буюу цахим нүүдэлчин нь мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийг ашиглан мэдээ мэдээллийг хурдан шуурхай солилцож, орон зайнаас үл хамааран ажиллаж, амьдрах чадвартай хүнийг хэлнэ. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/digital-nomad>

ХОЁР. УЛС ОРНУУДЫН ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА

Энэ бүлэгт Хятад, Вьетнам, Ирланд, Итали, Казахстан, Орос, Эстони, Эмират улсуудын хувь хүний орлогын албан татварын тогтолцоо, орлогын эх үүсвэрийн ангилал, татвар ногдуулах зарчим, хувь хэмжээний талаар харьцуулан судална.

2.1. Хувь хүний орлогын албан татварын орлогын эх үүсвэр, ангилал

Улс орнуудын хувь хүний орлогод ногдуулах албан татварыг хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого, бизнесийн орлого, хөрөнгө шилжүүлсний орлого, ногдол ашгийн орлого, түрээсийн орлого, хүүгийн орлого гэсэн нийтлэг орлогын төрлүүдийн эх үүсвэрт тооцож байна. Гэсэн хэдий ч улс орон бүр татварын тогтолцоондоо өөрийн гэсэн онцлогтой, тэргүүлэх чиглэлтэй байна.

Хүснэгт 3. Хувь хүний орлогын албан татвар ногдуулж буй орлогын эх үүсвэрүүд

Татвар ногдуулж буй орлогууд	Хятад	Вьетнам	Ирланд	Итали	Казахстан	Орос	Эстони	Эмират
Хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого	+	+	+	+	+	+	+	
Бизнесийн орлого	+	+		+			+	
Оюуны өмчийн орлого	+							
Роялти, франчайз	+	+					+	
Хөдөлмөрийн үйлчилгээний хөлс	+		+	+	+			
Хүү, ногдол ашиг	+	+	+		+		+	
Түрээсийн орлого	+				+	+	+	
Өв залгамжлал, бэлэглэл, шагнал г.м	+	+		+		+		
Бүх төрлийн тэтгэвэр, тэтгэмж, тэтгэлэг (хуулийн дагуу болон улсын төсвөөс олгодог тэтгэлгээс бусад)			+		+	+	+	
Эд хөрөнгө шилжүүлсний орлого	+				+			
Тамирчид уран бүтээлчдийн тухайн улсаас олсон орлого							+	
Хөрөнгийн олз		+		+	+	+	+	
Хөрөнгө оруулалтын орлого		+		+				

Эх сурвалж: Орос (Налогия, 2025), Вьетнам (Acclime, 2025), Эстони (Invest in Estonia, 2025), бусад PwC (2025)

2.2. Татвар ногдуулах зарчим, тогтолцоо

Улс орнууд ХХОАТ-ын хувьд өөрийн эдийн засгийн онцлогт тохируулан орлогын эх үүсвэр, хувь хэмжээ зэргийг тогтоож **шаталсан (progressive)**, **тогтмол (proportional)** тогтолцоог ашиглаж байна (Ц.Бямбацогт, 2023).

Шаталсан (progressive): татвар төлөгчийн орлого нэмэгдэхийн хэрээр татварын хувь хэмжээ нэмэгддэг татварын өсөх шатлалтай тогтолцоо юм. Татварын шаталсан тогтолцоо нь татварын ачааллыг шударгаар хуваарилах, орлогын тэгш бус байдлыг бууруулах зорилготой. Энэ тогтолцоог дийлэнх улс орнууд ашигладаг (Мөн тэнд).

Тогтмол (proportional): Бүх татвар төлөгчид орлогын хэмжээнээс үл хамааран ижил хувь хэмжээгээр төлдөг татварын тогтолцоо юм. Энэхүү татварын тогтолцооны хялбар байдал, хөрөнгө оруулалтын хувьд илүү уян хатан зэрэг давуу талтай боловч нийгмийн шударга байдал, татварын орлогын хэмжээ зэрэгт сөргөөр нөлөөлдөг (Мөн тэнд).

Судалгаанд авагдсан улсуудын хувьд Хятад, Вьетнам, Ирланд, Итали, Орос улсууд хувь хүний орлогод татварын шаталсан тогтолцоог, Казакстан, Эстони улсууд тогтмол хувиар татвар ногдуулдаг байна. Харин Эмират хувь хүний орлогод татвар ногдуулдаггүй. Татвар ногдуулахдаа улс орнууд дэлхий даяар олсон орлогод татвар ногдуулдаг бол системийн хувьд орлогын эх үүсвэрээс хамаарч ялгаатай хувь хэмжээгээр татвар ногдуулж байна.

Хүснэгт 4. Хувь хүний орлогын албан татварын тогтолцоо

№	Улс орнууд	Орлогод ногдуулах татварын зарчим	Татварын тогтолцоо	Эрх зүйн зохицуулалт
1	Хятад	Байршил хамаарахгүй (дэлхий даяар) бүх орлогод татвар ногдуулна	Шаталсан (progressive)	Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хууль ³
2	Вьетнам	Байршил хамаарахгүй (дэлхий даяар) бүх орлогод татвар ногдуулна	Шаталсан (progressive)	Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хууль ⁴
3	Итали	Байршил хамаарахгүй (дэлхий даяар) бүх орлогод татвар ногдуулна	Шаталсан (progressive)	Орлогын албан татварын нэгдсэн хууль ⁵

³ Хятад. Individual Income Tax Law. Хандах: http://guangdong.chinatax.gov.cn/gdsw/yhyshjzt2024_zcwj_tqfztlE/2024-07/19/content_01346c4ecaee40b2af8aa3f94a4ee107.shtml. Хандсан огноо: 2025-03-10.

⁴ Вьетнам. Law on Personal Income Tax. Хандах: <https://vbpl.vn/TW/Pages/vbpqen-toanvan.aspx?ItemID=3038&Keyword=personal%20income%20tax>. Хандсан огноо: 2025-03-12.

⁵ Итали. Consolidated Income Tax Act. Хандах: <https://def.finanze.it/DocTribFrontend/getAttoNormativoDetail.do?ACTION=getSommario&id={31D694E8-4398-4030-873B-FEAF5A6647F9}>. Хандсан огноо: 2025-03-10.

4	Ирланд	Байршил хамаарахгүй (дэлхий даяар) бүх орлогод татвар ногдуулна	Шаталсан (progressive)	Орлогын албан татварын нэгдсэн хууль ⁶
5	Казахстан	Байршил хамаарахгүй (дэлхий даяар) бүх орлогод татвар ногдуулна	Тогтмол (propotional)	Татварын тухай хууль ⁷
6	Орос	Байршил хамаарахгүй (дэлхий даяар) бүх орлогод татвар ногдуулна	Шаталсан (progressive)	Татварын тухай хууль ⁸
7	Эстони	Байршил хамаарахгүй (дэлхий даяар) бүх орлогод татвар ногдуулна	Тогтмол (propotional)	Орлогын албан татварын тухай хууль ⁹
8	Эмират	ХХОАТ-гүй	-	-

Эх сурвалж: Казахстан (KPMG, 2025), Орос (Налогия, 2025), бусад PwC (2025)

Орос улс 2025 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн шаталсан татварын тогтолцоонд шилжиж байна. Итали болон Казахстан улсууд бүс нутгийн болон нийслэлийн татвар тооцдог бол Ирланд улс гэр бүлийн статусаас шалтгаалан ялгаатай байдлаар татварын хувь хэмжээ тогтоож байна.

2.2.1. Хоёр талын татварын хэлэлцээр

Улс орнуудын хувьд гадаадад ажиллаж байгаа болон гадаадаас ирж ажиллаж буй ажиллах хүчинд орлого ба хөрөнгийн татварыг давхардуулан ногдуулах эрсдэл үүсдэг ба үүнийг зохицуулах дараах арга хэрэгслүүд байна. Үүнд:

Гадаадын татварын хөнгөлөлт (Foreign Tax Credit): Оршин суугаа улс нь тухайн хүн гадаадад төлсөн татварыг өөрийн улсад төлөх татвараас хасах боломж олгодог.

Гадаад орлогын чөлөөлөлт (Exemption Method): Зарим улсууд өөрийн оршин суугчдын гадаадад олсон орлогыг татварын орлогод оруулахгүй байх бодлого баримталдаг.

Хоёр талын татварын гэрээ (Double Taxation Agreement, DTA): Улс орнууд хоорондын татварын гэрээ байгуулж, давхар татвараас зайлсхийх, орлогын татварын нөхцөлийг тодорхойлох эрх зүйн орчныг бүрдүүлдэг (World Bank, 2020, p. 24).

Судалгаанд авагдсан улс орнуудын давхар татварын гэрээ байгуулсан байдлыг доорх хүснэгтэд харуулав.

⁶ Ирланд. Taxes Consolidation Act. Хандах: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1997/act/39/enacted/en/html>.

Хандсан огноо: 2025-03-10.

⁷ Казахстан. Law on taxes and other obligatory payments to the budget. Хандах:

<https://adilet.zan.kz/eng/docs/K1700000120>. Хандсан огноо: 2025-03-11.

⁸ Орос. Tax Code. Хандах: <http://nalog.garant.ru/fns/nk/>. Хандсан огноо: 2025-03-10.

⁹ Эстони. Income Tax Act. Хандах: <https://www.riigiteataja.ee/akt/121112023006>. Хандсан огноо: 2025-03-12.

Хүснэгт 5. Давхар татварын хэлэлцээртэй улсын тоо

№	Улс орнууд	Хоёр талын татварын хэлэлцээртэй улсын тоо
1	Хятад	114
2	Вьетнам	80
3	Итали	100
4	Ирланд	76
5	Казахстан	55
6	Орос	79
7	Эстони	62
8	Эмират	143

Эх сурвалж: Орос (Lawyersrussia.com, 2024), Эмират (Badger, 2024), бусад (PwC, 2025)

2.3. Татварын хувь хэмжээ

Орлогод ногдуулах татварын хувь хэмжээ улс орнуудын хөгжлийн түвшнээс шалтгаалж ялгаатай байна. Хөгжингүй улс орнуудын хувьд ХХОАТ-ын хувь хэмжээ бага болон дунд орлоготой улс орнуудтай харьцуулахад өндөр байна. Түүнчлэн улс орнуудын байнгын оршин суугчдад ногдуулах татвар, байнгын бус оршин суугчдад ногдуулах татварын хувь хэмжээ, татвар ногдуулах татварын орлогын эх үүсвэр ялгаатай байна.

Дараах хүснэгтүүдэд байнгын оршин суугчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого болон бусад орлогод ногдуулж буй татварын хувь хэмжээг харуулав. Байнгын оршин суугч гэдэг нь тухайн улсад татварын жилд нийлбэр хоногоор 183-аас дээш хоног (Эстони улс – 182 хоногоос дээш хоног) оршин сууж буй гадаадын болон дотоодын иргэдийг хэлнэ.

Хүснэгт 6. Байнгын оршин суугчдын орлогод ногдуулах татварын хувь хэмжээ

№	Улс орнууд	Хувь хэмжээ	Орлогын дээд, доод хязгаар	Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ сар/жил Тухайн улсын валютаар
1	Хятад (PwC, 2025)	3%	0-36,000 юань	2,420/29,040 юань (China Briefing, 2025)
		10%	36,000-144,000 юань	
		20%	144,000-300,000 юань	
		25%	300,000-420,000 юань	
		30%	420,000-660,000 юань	
		35%	660,000-960,000 юань	
		45%	960,000 юаниас дээш	
2	Вьетнам (PwC, 2024)	5%	0-60,000,000 донг	Төрийн байгууллага 2,340,000/28,080,000 донг Хувийн байгууллага
		10%	60,000,000-120,000,000 донг	
		15%	120,000,000-216,000,000 донг	
		20%	216,000,000-384,000,000 донг	
		25%	384,000,000-624,000,000 донг	

		30%	624,000,000-960,000,000 донг		4,960,000/59,520,000 донг (Vietnam Briefing, 2024)
		35%	960,000,000 донгоос дээш		
3	Итали (PwC, 2025)	23%	0-28,000 евро		Италид хуулиар тогтоосон хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ гэж байдаггүй. (салбарын хэмжээнд хамтын хэлэлцээрээр тогтоодог) (Eurofound, 2025)
		35%	28,000-50,000 евро		
		43%	50,000 еврогаас дээш		
4	Ирланд (PwC, 2025)	20%	Ганц бие	44,000 евро хүртэл	2,282/27,384 евро (Eurostat, 2025)
			Гэрлэсэн (нэг орлого)	53,000 евро хүртэл	
			Гэрлэсэн (хоёр орлого)	88,000 евро хүртэл	
		40%	Ганц бие	44,000 евро дээш	
			Гэрлэсэн (нэг орлого)	53,000 евро дээш	
			Гэрлэсэн (хоёр орлого)	88,000 евро дээш	
5	Казахстан (KPMG, 2025)	10%	Бүх орлого		85,000/1,200,000 тенге (Gov.kz, 2025)
6	Орос (Lawyers Russia, 2024)	13%,	2,400,000 рубль хүртэл		22,400/268,800 рубль (Statista, 2025)
		15%	2,400,000-5,000,000 рубль		
		18%	5,000,000-20,000,000 рубль		
		20%	20,000,000-50,000,000 рубль		
		22%	50,000,000 рубль-ээс дээш		
7	Эстони (PwC, 2024)	22%	25,200 еврогоос доош орлогод хөнгөлөлт үзүүлдэг. (стандарт хөнгөлөлт 7,848 евро)		886/10,632 евро (Eurostat, 2025)
8	Эмират	-	-		-

Эх сурвалж: (PwC, 2025)

Татварын шаталсан тогтолцоо ашиглаж буй улс орнууд Хүснэгт 6-д харуулснаар орлогод ногдуулж буй татварын доод хувь хэмжээнд ногдох орлогыг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээтэй уялдуулсан харагдаж байна. Харин Оросын хувьд хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг ойролцоогоор 10 дахин нэмэгдүүлсэн байдлаар тогтоожээ.

Улс орнууд ХХОАТ-ыг орлогын зарим эх үүсвэрүүдэд тусгайлсан шаталсан болон тогтмол хувь хэмжээгээр татвар ногдуулдаг ба дараах хүснэгтэд татварын хувь хэмжээ, орлогын дээд, доод хязгаарыг харуулав.

Хүснэгт 7. Байнгын оршин суугчдын тусгайлан хувь хэмжээ тогтоосон орлогын эх үүсвэрүүд, татварын хувь хэмжээ

№	Улс орнууд	Орлогын эх үүсвэр	Хувь хэмжээ	Орлогын дээд, доод хязгаар (тухайн улсын валютаар)
1	Хятад (PwC, 2025)	Бизнесийн орлого	5%	0-30,000 юань
			10%	30,000-90,000 юань
			20%	90,000-300,000 юань
			30%	300,000-500,000 юань
			35%	500,000 юаниас дээш
		Оюуны өмч шилжүүлсний олз	20%	Орлогын хэмжээнээс үл хамааран тогтмол хувь хэмжээгээр татвар ногдуулна.
		Бусад орлого	Хүснэгт 6-д заасан хувь хэмжээгээр тооцно.	
2	Вьетнам (PwC, 2024)	Бизнесийн орлого (бизнесийн үйл ажиллагааны чиглэлээс хамаарна)	0.5%-5%	100 саяас дээш
		Ногдол ашиг, хүүгийн (банкнаас бусад) орлого	5%	-
		Хувьцаа борлуулсны орлого	0.1%	-
		Роялти, франчайзын орлого	5%	-
		Үл хөдлөх хөрөнгө борлуулсны орлого	2%	-
		Өв, залгамжлал, бэлэг, хонжвор (казиногоос хожсон хонжвор орохгүй)	10%	10 сая донгоос дээш
3	Итали (PwC, 2025)	Өв залгамжлал, бэлэг (тодорхой нөхцөлийн дагуу)	4-8%	100,000-1 сая евро дээш
		Хөрөнгийн олз (үл хөдлөх хөрөнгө борлуулсны орлого, хүүгийн орлого, ногдол ашиг)	26%	2000-аас дээш
		Ногдол ашгийн хуваарилалтаас олсон орлого	25%	-
4	Ирланд (PwC, 2025)	Хүүгийн орлого	33%	-
		Ногдол ашиг	25%	
5	Казахстан (KPMG, 2025)	Хөрөнгийн олз	15%	
		Ногдол ашиг	15%	
6	Орос (Lawyers Russia, 2024)	Шагнал, хонжвор, урамшуулал	35%	-
		Үнэт цаасны арилжаа	30%	
7	Эстони	Зарим тэтгэврийн төрөлд	10%	

	(PwC, 2024)	Ногдол ашгийн хуваарилалтаас олсон орлого	7%	
8	Эмират	-	-	-

Эх сурвалж: Хүснэгтэд заасан эх сурвалжуудад тулгуурлан судлаач боловсруулав.

Байнгын бус оршин суугч гэдэг нь тухайн улсад татварын жилд нийлбэр хоногоор 183-аас доош хоног (Эстони улс – 182 хоногоос доош хоног) оршин сууж буй гадаадын болон дотоодын иргэдийг хэлнэ. Дараах хүснэгтэд байнгын бус оршин суугчдын татвар ногдох орлогын эх үүсвэр, тэдгээрийн хувь хэмжээг харуулав.

Хүснэгт 8. Байнгын бус оршин суугчдын орлогод ногдуулах татварын хувь хэмжээ

№	Улс орнууд	Орлогын эх үүсвэр	Татварын хувь, хэмжээ
1	Хятад (PwC, 2025)	Хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого, үйлчилгээ үзүүлсний орлого, оюуны өмчийн орлого, роялтигаас олсон орлогод шаталсан тогтолцоогоор татвар ногдуулна	Орлогын доод, дээд хязгаар 3,000, 80,000-аас дээш 3%, 10%, 20%, 25%, 30%, 35%, 45%
2	Вьетнам (PwC, 2024)	Хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого, бизнесийн орлого, хүү, ногдол ашгийн орлого, үл хөдлөх борлуулсны орлого, зохиогчийн эрхийн орлого, өв залгамжлал, бэлэг, шагнал	20%, 1-5%, 5%, 2%, 5%, 10
3	Итали (PwC, 2025)	Италид олсон орлого (өөрөөр хэлбэл Италид гүйцэтгэсэн ажилтай холбоотой хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого)-д хамаарна. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого (Давхар татварын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол)	30%
4	Ирланд (PwC, 2025)	Ирландын эх үүсвэртэй орлогод Ирландын татвар ногдуулна.	33%-40%
5	Казахстан (KPMG, 2025)	Хөдөлмөр эрхлэлтээс олсон бүх төрлийн орлого	10%
6	Орос (Lawyers Russia, 2024)	Стандарт татвар, ногдол ашгийн орлого	30%, 15%
7	Эстони (PwC, 2024)	Эстонид олсон орлого (өөрөөр хэлбэл Италид гүйцэтгэсэн ажилтай холбоотой хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого)-д хамаарна. Түрээс, роялтигийн орлого, хөрөнгийн олз	20%, 10%
8	Эмират	-	-

Эх сурвалж: Хүснэгтэд заасан эх сурвалжуудад тулгуурлан судлаач боловсруулав.

Улс орнууд оршин суугч бус татвар төлөгчдөд тухайн улсын эх үүсвэртэй орлогод Хүснэгт 8-д заасан хувь хэмжээгээр татвар ногдуулж байна.

2.4. Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

2.4.1 Татварын хөнгөлөлт

Судалгаанд авагдсан улс орнуудын хувьд нийтлэгээр нийгмийн даатгал, эрүүл мэндийн даатгал, тэтгэврийн даатгал, ажилгүйдлийн даатгалын шимтгэлүүдийг, мөн эрүүл мэндийн үйлчилгээний зардал, анх удаа орон сууцны зээл авсан бол хүүгийн зэрэг хөнгөлөлтүүдийг шууд болон тодорхой нөхцөлөөр үзүүлж байна. Харин нэмэлтээр дараах хөнгөлөлтүүдийг үзүүлж байна. Үүнд:

Хятад: Нийт орлогод ногдох татварт хөнгөлөлт эдлүүлдэг. Хөнгөлөлтийн хэмжээ нь татварт ногдож буй орлогын хэмжээнээс шалтгаалан 0-181,920 юань байна (татварт ногдох орлогын хэмжээг Хүснэгт 6-аас харна уу) (PwC, 2025). Нийт татварт ногдох орлогыг тодорхойлохдоо дараах үндсэн 3 хөнгөлөлтийг хасаж тооцно. Үүнд: *Стандарт хөнгөлөлт* (Стандарт суутгал гэдэг нь иргэдийн амьжиргааны үндсэн зардлын төрөөс өгсөн үнэлгээтэй тэнцэх, тухайн хүний татвар ногдох орлогоос суутгаж болох тогтмол мөнгөн дүнг хэлнэ): үндсэн хөнгөлөлтийн хэмжээ орлогоос үл хамааран 60,000 (сарын 5,000) юань байна (мөн тэнд).

Тусгай хөнгөлөлт: НДШ болон хуулийн дагуу орон сууцны санд төлсөн шимтгэл (мөн тэнд)

Тусгай нэмэлт хөнгөлөлт: Хүүхдийн боловсрол, ипотекийн зээлийн хүүгийн хөнгөлөлт, орон сууц түрээсэлдэг бол байршлаас хамаарсан хөнгөлөлт, ахмад настны асаргаа, эрүүл мэндийн зардал, 3 хүртэл насны хүүхдийн асаргааны хөнгөлөлтийг тусгайлан заасан хэмжээгээр хөнгөлөлт үзүүлнэ (мөн тэнд). Татвар ногдох орлогын тооцооллыг харуулбал:

Нийт татвар ногдох орлого = Нийт орлого - Стандарт хөнгөлөлт - тусгай хөнгөлөлт - Тусгай нэмэлт хөнгөлөлт

Вьетнам нийт татвар төлөгчдөд сар бүр 11 сая донгоор тооцон жилийн нийт татвар ногдох орлогоос хөнгөлнө (Vietnam Briefing, 2024). Мөн **Вьетнам болон Итали** буяны байгууллагад өгсөн хандивын дүнг, **Итали** гэрийн ажилчдад төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэлийн хөнгөлөлт (PwC, 2025), **Ирланд** хөдөлмөрийн чадвараа алдсан төрөл саднаа асрах хүн ажиллуулсан зардлаас тодорхой нөхцөлөөр хөнгөлөлт үзүүлнэ. Мөн бизнесийн алдагдлыг тухайн жилийн бусад орлогоос нөхөхийг зөвшөөрдөг (PwC, 2025).

Эстони тусгайлан заасан боловсролын зардал, бэлэг, хандив зэрэгт хөнгөлөлт үзүүлдэг ба үл хөдлөх хөрөнгө түрээсэлсэн орлогын 20%-ийг түрээслэхтэй холбоотой гарсан зардал гэж үзэн хөнгөлдөг байна. Мөн жилийн 14,400 хүртэл орлоготой иргэдэд 7,848 еврогийн хөнгөлөлт үзүүлдэг. Хэрвээ 14,400-25,200 еврогийн орлоготой бол $7,848 - 7,848 / 10,800 \times (\text{орлогын нийлбэр} - 14,400)$ гэсэн томъёог ашиглан татвар ногдох орлогыг тооцоолдог байна (PwC, 2024).

2.4.2 Татварын чөлөөлөлт

Татвараас чөлөөлөгдөх орлогын эх үүсвэрийг судалгаанд авагдсан улс орнуудаар авч үзэхэд Эстониос бусад нийтлэгээр дараах эх үүсвэрээс олсон орлогуудыг татвараас чөлөөлөлдөг байна. Үүнд: Гадаад улсын дипломат төлөөлөгчийн болон консулын газрын албан хаагчдын орлого, Засгийн газраас гаргасан бонд, бусад санхүүгийн хэрэгслийн хүүгийн орлого, төрөөс олгосон тэтгэвэр тэтгэмж, ажилтны нөхөн

олговор (ажлаа гүйцэтгэж байхдаа хөдөлмөр эрхлэх чадвараа алдсан болон нас барсны тэтгэмж), хүүхэд асрах тэтгэмж зэрэг. Харин бусад чөлөөлөлтийг дараах хүснэгтээр харуулав.

Хүснэгт 9.Татвараас чөлөөлөгдөх бусад орлогын эх үүсвэрүүд

№	Улс орнууд	Чөлөөлөлт
1	Хятад (China-briefing, 2025)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Тусгайлан заасан салбарын шагнал урамшуулал (Шинжлэх ухаан, боловсрол, технологи, соёл, нийгмийн эрүүл мэнд, спорт, байгаль орчныг хамгаалах зэрэг салбарт гаргасан ололт амжилтад зориулсан шагнал); ✓ Зэвсэгт хүчний гишүүдийн хүлээн авсан цэргийн албанаас халагдсаны тэтгэмж; ✓ Төрийн албан хаагч, ажилчдад төрөөс тэтгэвэр тэтгэмж, татаас;
2	Вьетнам (Vietnam Briefing, 2021)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Банкнаас хадгаламж эсвэл амьдралын даатгалын гэрээгээр олсон хүү; ✓ Гадаад мөнгөн гуйвуулга, тэтгэврийн тэтгэвэр, тэтгэлэг; ✓ Даатгалын гэрээний нөхөн төлбөр эсвэл буяны сангаас олох орлого; ✓ Шөнийн ээлжийн болон илүү цагаар ажиллагсдын хувьд өдрийн ээлжинд буюу хуульд заасны дагуу тогтоосон ажлын цагаар төлснөөс өндөр цалин авсан тохиолдолд; ✓ Төрийн эрх бүхий байгууллагаас баталсан буяны болон хүмүүнлэгийн зорилгоор төрийн болон төрийн бус гадаад тусламжаас авсан орлого.
3	Итали (PwC, 2025)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Хөрөнгийн олз (Хувийн өмчлөлд 5-аас дээш жил байсан) ✓ Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний эмчилгээний зардал бүрэн чөлөөлөгдөнө ✓ Дайны тэтгэвэр
4	Ирланд (PwC, 2025)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 65 ба түүнээс дээш насны зарим хүмүүст орлогын албан татвараас тодорхой нөхцөлтэй чөлөөлнө. (ганц бие болон бэлэвсэн -18,000 евро, гэрлэсэн хосууд 36,000 евро) ✓ Уран бүтээлчид жилийн 50,000 евро хүртэл орлого татвараас чөлөөлөгдөнө.
5	Казахстан (KPMG, 2025)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Цэргийн алба хаагч, Хууль сахиулах байгууллагын албан хаагчдын орлого. ✓ Сугалааны хонжвор (хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний 50% хүртэл) гэх мэт
6	Орос (Налогия, 2025)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Гурваас дээш жил эзэмшилд байсан эд хөрөнгийг худалдсанаас олсон орлого; ✓ Гэр бүлийн гишүүнээс бэлэглэлийн гэрээний дагуу болон өв залгамжлалаар авсан орлого ✓ Мэргэжлийн боловсролын үндсэн хөтөлбөрөөр боловсролын үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагад Ерөнхийлөгчийн болон Засгийн газрын тэтгэлэгт хамрагдсан хүмүүст зориулсан тэтгэлэг.

		✓ Оросын нутаг дэвсгэрт боловсруулсан малын гаралтай бүтээгдэхүүн болон ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүн борлуулснаас олсон орлого
7	Эстони (PwC, 2024)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Гадаадын хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого ✓ Ногдол ашиг (гадаад) ✓ Тодорхой шаардлага хангасан хөрөнгийн олз

Эх сурвалж: Хүснэгтэд заасан эх сурвалжуудад тулгуурлан судлаач боловсруулав.

Хятад тодорхой салбарын шагнал урамшуулал, Итали, Орос хувийн өмчлөлд тодорхой хугацаанд байсан үл хөдлөх хөрөнгөөс олсон орлого, Ирланд уран бүтээлчдийн орлогыг тодорхой нөхцөлтэйгөөр, Орос тухайн улсын газар нутагт боловсруулсан малын болон ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүнээс олсон хувь хүний орлогыг тус тус татвараас чөлөөлж байгаа нь онцлог байна. Харин Эстонийн хувьд судалгаанд авагдсан бусад улстай харьцуулахад татвараас чөлөөлөх орлогын төрөл цөөн байна.

Судалгааны үр дүн

Хувь хүний орлогод ногдуулах татварын хувь хэмжээ улс орнуудын хөгжлийн түвшнээс шалтгаалж ялгаатай байна. Хөгжингүй улс орнуудын хувьд ХХОАТ-ын хувь хэмжээ бага болон дунд орлоготой улс орнуудтай харьцуулахад өндөр байна. Сүүлийн жилүүдэд улс орнуудын ХХОАТ-ын бодлогын чиг хандлага нь татварын баазыг өргөжүүлэх, шаталсан татварын хувь хэмжээг илүү нарийвчлах замаар бага, дунд орлоготой иргэдийн татварын дарамтыг бууруулах, өндөр орлоготой иргэдийн орлогод ногдуулах татварын хувь хэмжээг нэмэгдүүлэхэд чиглэгдэж байна.

Дэлхий даяар цахимаар орлого олох, зайнаас ажиллах чиг хандлага ажиглагдаж байгаа учир улс орнууд үүнтэй холбоотой ХХОАТ-ын зохицуулалтуудыг хийж байна.

Судалгаанд авагдсан улс орнууд эдийн засгийн нөхцөл байдал, хөгжлийн бодлогоос шалтгаалан орлогын эх үүсвэрийн төрөл, татвар ногдуулах хувь хэмжээг ялгаатай байдлаар тогтоосон байна. Хятад, Вьетнам, Ирланд, Итали, Орос улсууд ХХОАТ-т шаталсан тогтолцоо ашигладаг бөгөөд 2 - 7 шатлал бүхий 3% - 45%-ийн татвар ногдуулдаг бол Казакстан, Эстони улсууд 10%, 22% хувийн тогтмол хувьтай татвар ногдуулдаг байна. Харин Арабын Нэгдсэн Эмират Улс хувь хүний орлогод татвар ногдуулдаггүй. 2025 онд Эстони тогтмол татварын хувь хэмжээг нэмэгдүүлж, Орос татварын тогтолцооны шинэчлэл хийж пропорциональ тогтолцооноос орлогын тэгш бус байдлыг бууруулахад чиглэсэн 5 шатлал бүхий прогрессив тогтолцоо руу шилжсэн байна. Харин Итали хувь хүний крипто хөрөнгөөс олсон орлогод ногдуулах татварын хэмжээг нэмэгдүүлэх зэрэг орлогод ногдох татварын өөрчлөлтүүдийг хийсэн байна.

Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн бодлого нь улс орнуудын хувьд нийтлэг хүн амын давхаргын хэрэгцээ, санхүүгийн чадавхыг харгалзан илүү тэгш, хүртээмжтэй татварын тогтолцоог бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн байна. Судалгаанд авагдсан улс орнууд татвар ногдох орлогоос нийтлэг нийгмийн даатгал, эрүүл мэндийн даатгал, тэтгэврийн даатгал, ажилгүйдлийн даатгалын шимтгэлүүдийг, мөн эрүүл мэндийн үйлчилгээний зардал, анх удаа орон сууцны зээл авсан бол хүүгийн зэрэг хөнгөлөлтүүдийг шууд болон тодорхой нөхцөлөөр үзүүлж байна. Харин гадаад улсын дипломат төлөөлөгчийн болон консулын газрын албан хаагчдын орлого, Засгийн газраас гаргасан бонд болон бусад санхүүгийн хэрэгслийн хүүгийн орлого, төрөөс олгосон тэтгэвэр тэтгэмж, ажилтны нөхөн олговор (ажлаа гүйцэтгэж байхдаа хөдөлмөр эрхлэх чадвараа алдсан болон нас барсны тэтгэмж), хүүхэд асрах тэтгэмж зэргийг татвараас чөлөөлөх орлогод тооцож байна. Эстонийн хувьд судалгаанд авагдсан бусад улстай харьцуулахад хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн бодлогыг хязгаарлагдмал байдлаар хэрэгжүүлж байна.

Энэхүү судалгааны үр дүнд улс орнууд ХХОАТ-ын бодлогыг эдийн засгийн нөхцөл байдал, хөдөлмөрийн зах зээл, олон улсын татварын зохицуулалтын чиг хандлагатай уялдуулан өөр өөр байдлаар хэрэгжүүлж буйг тогтоолоо. Татварын бодлогын үр ашигтай загварыг бий болгоход тухайн улсын эдийн засгийн онцлог, хөдөлмөрийн зах зээлийн бүтэц, цахим эдийн засгийн өсөлт зэрэг хүчин зүйлсийг харгалзан үзэх шаардлагатай юм.

НОМ ЗҮЙ

Ц.Бямбацогт. (2023). Орлогын тэгш бус байдлыг бууруулахад татварын ээлтэй бодлого. Хандсан огноо: 2025-03-12

Нээлттэй нийгэм форум. (2023). Хандах:

https://forum.mn/uploads/users/3092/files/1_%D0%A5%D0%A5%D0%9E%D0%90%D0%A2-%D1%82%20%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%BE%D1%85%20%D0%BE%D1%80%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%8B%D0%BD%20%D1%8D%D1%85%20%D2%AF%D2%Ü%BD%D0%B4-%D1%82%D0%B0%D0%B

Хандсан огноо: 2025-03-13

Налогия. (2025). Налог на доходы физических лиц. Хандах:

<https://www.nalogia.ru/article/318-dokhody-kotorye-ne-oblagayutsya-nalogom-ndfl/>

Хандсан огноо: 2025-03-15

Acclime. (2025). Personal income tax in Vietnam (2025). Хандах:

<https://vietnam.acclime.com/guides/personal-income-tax/>

Хандсан огноо: 2025-03-14

Badger, R. (2024). Double taxation agreement between UAE and other countries.

Хандах: <https://www.reyson.ae/blog-detail/double-taxation-agreement-between-uae-and-other-countries> Хандсан огноо: 2025-03-16

China Briefing. (2025). Minimum Wages in China. Хандах: <https://www.china-briefing.com/news/minimum-wages-china/>

Хандсан огноо: 2025-03-19

China-briefing. (2025). Individual income tax in China. Хандах: <https://www.china-briefing.com/doing-business-guide/china/taxation-and-accounting/individual-income-tax> Хандсан огноо: 2025-03-14

Committee of Public Accounts. (2023). The Digital Services Tax.

Хандах: <https://publications.parliament.uk/pa/cm5803/cmselect/cmpubacc/732/report.html> Хандсан огноо: 2025-03-15

Digital nomad tax. (2025). Digital nomad tax. Хандах: <https://digitalnomadtax.eu/the-estonian-e-business-worthless/> Хандсан огноо: 2025-03-15

Eurofound. (2025). Italy: Minimum wage country profile. Хандах:

<https://www.eurofound.europa.eu/en/topic/minimum-wage/italy>

Хандсан огноо: 2025-03-19

Eurostat. (2025). Minimum wage statistics. Хандах: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics Хандсан огноо: 2025-03-19

Gov.kz. (2025). Minimum calculated indexes. Хандах:

<https://www.gov.kz/article/17157?lang=en> Хандсан огноо: 2025-03-19

Immigrantinvest. (2024). Italy tax system. Хандах: <https://immigrantinvest.com/blog/italy-tax-system-en/> Хандсан огноо: 2025-03-15

Immigrantinvest. (2024). Taxes for digital nomads. Хандах:

<https://immigrantinvest.com/blog/digital-nomad-taxes/>

Хандсан огноо: 2025-03-15

- Invest in Estonia. (2025). Personal income tax. Хандах:
<https://investinestonia.com/business-in-estonia/taxation/personal-income-tax>
Хандсан огноо: 2025-03-15
- KPMG. (2025). Thinking beyond borders: Management of extended business travelers - Kazakhstan. Хандах:
<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmgsites/xx/pdf/2023/01/TBB-Kazakhstan.pdf.coredownload.inline.pdf> Хандсан огноо: 2025-03-16
- MDPI. (2023). Impact of Direct Taxation on Economic Growth. Хандах:
<https://www.mdpi.com/2071-1050/15/9/7146#B39-sustainability-15-07146>
Хандсан огноо: 2025-03-20
- Lawyers Russia. (2024). Taxation in Russia. Хандах: <https://lawyersrussia.com/taxation-in-russia/> Хандсан огноо: 2025-03-12
- Lawyersrussia.com. (2024). Russia Double Taxation Avoidance Agreements. Хандах:
<https://lawyersrussia.com/russia-double-taxation-avoidance-agreements/>
Хандсан огноо: 2025-03-15
- OECD. (2024). Migration Policy Debates. OECD: Хандах:
https://www.oecd.org/en/publications/why-do-oecd-countries-offer-tax-relief-programmes-to-attract-foreign-migrants-and-returning-nationals_5a23e2a3-en.html
Хандсан огноо: 2025-03-17
- OECD. (2024). Revenue statistics 2024.
Хандах: https://www.oecd.org/en/publications/revenue-statistics-2024_c87a3da5-en.html Хандсан огноо: 2025-03-16
- OECD. (2024). Revenue Statistics in Asia and the Pacific 2024 — Mongolia. OECD:
Хандах: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/global-tax-revenues/revenue-statistics-asia-and-pacific-mongolia.pdf>
Хандсан огноо: 2025-03-16
- OECD. (2024). Tax Policy Reforms. OECD: Хандах:
https://www.oecd.org/en/publications/tax-policy-reforms-2024_c3686f5e-en.html
Хандсан огноо: 2025-03-16
- PwC. (2024). Worldwide Tax Summaries - Estonia. Хандах:
<https://taxsummaries.pwc.com/estonia/individual/income-determination>
Хандсан огноо: 2025-03-15
- PwC. (2024). Worldwide Tax Summaries - Vietnam. Хандах:
<https://taxsummaries.pwc.com/vietnam/individual/taxes-on-personal-income>
Хандсан огноо: 2025-03-14
- PwC. (2025). Worldwide tax summaries. Хандах: <https://taxsummaries.pwc.com/>
Хандсан огноо: 2025-03-13
- PwC. (2025). Worldwide Tax Summaries - Italy. Хандах:
<https://taxsummaries.pwc.com/italy/individual/taxes-on-personal-income>
Хандсан огноо: 2025-03-15

- PwC. (2025). Taxes on Personal Income - China. Хандах: <https://taxsummaries.pwc.com/peoples-republic-of-china/individual/taxes-on-personal-income> Хандсан огноо: 2025-03-16
- PwC. (2025 оны February 10). Worldwide Tax Summaries - Ireland. Хандах: <https://taxsummaries.pwc.com/ireland/individual/taxes-on-personal-income> Хандсан огноо: 2025-03-16
- Statista. (2025). Monthly minimum wage in Russia. Хандах: <https://www.statista.com/statistics/1023237/russia-monthly-minimum-wage/> Хандсан огноо: 2025-03-17
- TCWGlobal. (2024). Хандах: <https://www.tcwglobal.com/payrolling-terms/personal-income-tax-pit> Хандсан огноо: 2025-03-15
- The Tax Foundation. (2022). The Impact of Individual Income Tax Changes on Economic Growth. Хандах: https://files.taxfoundation.org/20220610142519/The-Impact-of-Individual-Income-Tax-Changes-on-Economic-Growth-2.pdf?_gl=1*i4ugg8*_gcl_au*NTgyNjI3NjQ1LjE3NDE2MjAxNzk.*_ga*ODUyNzM2NzU3LjE3NDE2MjAxODE.*_ga_FP7KWDV08V*MTc0MjkwMDU2Mi4xMC4wLjE3NDI5MDA1NjluNjAuMC4w Хандсан огноо: 2025-03-20
- Vietnam Briefing. (2021). Vietnam Briefing. Хандах: <https://www.vietnam-briefing.com/news/personal-income-tax-exemptions-and-reductions.html/> Хандсан огноо: 2025-03-15
- Vietnam Briefing. (2024). Salary and Wages in Vietnam . Хандах: <https://www.vietnam-briefing.com/doing-business-guide/vietnam/human-resources-and-payroll/minimum-wage> Хандсан огноо: 2025-03-15
- World Bank. (2020). Personal Income Tax. Хандах: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/106141625812725457/pdf/Personal-Income-Tax.pdf> Хандсан огноо: 2025-03-12
- World Bank. (2024). Taxing for Growth: Revisiting the 15 Percent Threshold. Хандах: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062724151523023/pdf/P1778861e0c40b081186a61ced16cac6cde.pdf?_gl=1*wx7vin*_gcl_au*MTU1NzA2MjIxNC4xNzIxMjQ2MjQ1 Хандсан огноо: 2025-03-13